

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПЕРЕДАЧІ РЕГІОНАЛЬНОГО ТЕЛЕРАДІОМОВЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ (НА МАТЕРІАЛАХ ПРОГРАМ М.ЗАПОРІЖЖЯ)

І. Пенчук

Львівський національний університет ім. І. Франка

В статье рассматриваются проблемы формирования национального сознания украинской молодежи, восприятие ею современного телерадиовещания в условиях существования двух языков в информационном диапазоне города. Автор анализирует историко-культурологические передачи, которые способствуют воспитанию молодого гражданина Украины.

Ключевые слова: региональное радио, региональное телевидение, молодежная аудитория, национальное сознание, историко-культурологическая передача

В статті розглядаються проблеми формування національної свідомості української молоді, сприйняття нею сучасного телерадіомовлення в умовах існування двох мов в інформаційному діапазоні міста. Автор аналізує історико-культурологічні передачі, які сприяють вихованню молодого громадянина України.

Ключові слова: регіональне радіо, регіональне телебачення, молодіжна аудиторія, національна свідомість, історико-культурологічна передача

The article deals with the problems of forming national consciousness of Ukrainian youth, its perception of telebroadcast under condition of bilingual informational scope of the city. The author of the article analyses historical & cultural programs that contribute to of upbringing of a young Ukrainian.

Key words: regional radio, regional television, youth audience, national consciousness, historical & cultural program

Виховання почуття власної гідності й патріотизму у молоді Запорізького регіону починається із подолання комплексу меншвартості, зруйнування стереотипів про українську відсталість і провінційність. Воно базується на історичній пам'яті (національних традиціях, символах), національній культурі (духовній, матеріальній), для цього важливо створити міфологеми, культ перемог, героя-переможця. Героїзація історії допоможе творенню нового іміджу нації з модерною культурою.

“Ідеологія починається не з телебачення, як думає наша влада. Вона починається з мистецтва. Немає мистецтва – немає ідеології. Пора зрозуміти – ніяка загальнонаціональна ідея не може бути трансльована через ведучих – вона може пройти тільки крізь серця людей” [1].

До таких передач на обласному державному телебаченні належать: 10-хвилинна авторська програма Оксани Гладій “Мова як море”, яка знайомить глядача із новинами культурного життя запоріжців, має історичну, поетичну та мовну сторінки, та “Жива сторінка Запоріжжя” – про героїв соціалістичного будівництва. Мистецькі програми: “Концерт бажань”, “Музика в ефірі”, документальні фільми з серії “Скарби світової культури”. Канал транслює урочисті засідання, концерти.

На місцевому телеканалі “АЛЕКС” раз на місяць авторську передачу “Україна інкогніто” веде кандидат філологічних наук, голова міського осередку “Просвіти” Микола Васьків. З цієї програми глядачі довідалися про історію українського правопису, про маловідомі сторінки біографії видатного письменника Андріяна Кашенка, поета-засновника музею Дніпробуду Миколу Філянського. Автор розкриває, коментує, оцінює заборонені раніше факти історії України.

Але найчастіше канал “АЛЕКС” звертається до питань російської історії та культури, транслюючи цикли програм під рубриками “Намедни”, “Хроника надежд и иллюзий», “Зеркало истории”, “Русский век”, “Российские тайны”, “Российское кино”.

Перегляд програм на телеканалі “АЛЕКС” доводить слухність слів правозахисника Євгена Сверстюка про те, що “XX вік – вік психологічної війни і нечуваного політичного лицемірства. Вік гри фальшивими картами. Разом з розвитком радіо і телебачення, що об'єднує планету, розвинулися способи відчуження, порізнення, дезінформації, протиставлення і дискредитації людей. Це забезпечує рівень страху і ненависті в полоні сучасної бездуховної цивілізації. Безперечно, чемпіоном у цьому світі є держава, яка 70 років обдурювала всіх і перемагала на фронтах одноденної дипломатії”[2,с.118].

Працівники радіо “Ностальжі” у своїх творчих пошуках звертаються до жанру радіокомпозиції. Саме за її законами побудовані програми: “Ноктюрн” Данила Галицького (присвячені класичній музиці та поезії). “Музыкальный экспресс” Дмитра Курочкіна (про сучасну музику), “Рок-клас” Світлани Дніпровської (про кращі традиції музики минулих років), “Аудиомост” Андрія Корягіна та Олександри Іщенко (присвячена проблемам запорізьких молодіжних творчих колективів), “Танцевальная зона” Олексія Шалютіна (про нові тенденції розвитку молодіжної альтернативної музики).

Радіо “Запоріжжя-FM” має ряд авторських програм: “День держави” (календар українських подій), “Силуети” (силуетки знаменитих українців), “День народження” (про видатних співвітчизників),

“Книжковий світ” (новинки літератури), “На хвилях Амура” (Україна кохання), “Гаряча сімка” (зустрічі із музичними гуртами регіону) і пізнавально-розважальна гра “Забавка”. Усі передачі на цьому радіо ведуться українською мовою, тільки проплачена комітетом у справах молоді “Гаряча сімка” – російською.

Як на основі національної ідеї відродити гідність українця, його громадянську самосвідомість, самодостатність? Як подолати шлях від людини-інтернаціоналіста, людини “советської” формації до громадянина-державника? Ці питання доволі успішно розв’язано в Запоріжжі програмою Ганни Черкаської “Історичний календар” на радіо “Запоріжжя-FM”.

Почалося з аналізу складу слухачької аудиторії та створення її психографічного портрету.

Слухачі. Чийх батьків діти? На жаль, дані аналізу були невтішними. По-перше, у козацькому краї упродовж віків викоринювалося автохтонне населення. По-друге, край заселявся іноземцями з карним ухилом (так, місто Олександрівськ будували й осідали селяни-втікачі з Росії та засуджені; на побудову Дніпрогесу було кинуте злочинців усього Союзу, крім політичних та свідомих українців; після війни місто заселяли «хіміками»-злочинцями). Отже, населення інтернаціональне, російськомисляче та ще із специфічною ментальністю, але народ не обирають.

Радіо “Запоріжжя-FM” слухають, в основному, студенти, молоді інтелігенти, автомобілісти. Крім того, роковий формат радіостанції теж окреслює коло своїх прихильників.

Постало завдання формувати імунітет проти антиукраїнських, антидержавних ідей; дух держави, енергію слова спрямовувати на виховання національної гордості, стимулювати мислення, систематично впливати на зміну свідомості.

Знаючи, що “вихователь впливає на почуття та інтелект людини, повідомляючи їй, доводячи до її свідомості інформацію, змістом якої є соціальна дійсність, прагнучи, щоб ця інформація стала порадиником у її ділах та вчинках” [3, с.68-69], спланувала свої передачі Ганна Черкаська.

На роль головного будителя окраденого мозку запоріжців, здатного відродити генетичну пам’ять, подолати національну байдужість, було обрано цікавий, іноді невідомий донині історичний матеріал, а також специфічна форма подання матеріалу.

Систематично, уже шостий рік, подається інформація про дати, події, явища, найвидатніших осіб української історії. В даному випадку було вдало запроваджено ефект звикання, коли звичка людини стає необхідністю. На психологічному рівні використано багатство теплого тембру голосу, спокійні довірливі інтонації ведучої. Ритмом і тоном, яскравістю й образністю автор сконцентрує увагу слухача, стимулює максимальну його зосередженість.

Упродовж років було проведено велику словникову роботу. Спочатку мова викладу була більш адаптованою, поступово в обіг вводилася багатша палітра слів. Нерідко звучали і понині лунають пояснення етимології слів та понять, тлумачення українських слів, які відсутні у російськомовному середовищі. Так збагачується лексика постійних слухачів, підноситься інтелектуально-освітній рівень людей. Передача сприяє удосконаленню знань із української мови.

Принцип від легкого до більш складного застосовується і у подачі матеріалу. У хронологічній послідовності постають події з історії України, Запорізької землі, які сталися у різні роки цього дня. Із фактів вичленовується важливіше, вони обростають найрізноманітнішими подробицями, висвітлюючи історичну подію повніше, набуваючи глибини. Слухачам пропонується в доступній, цікавій формі не просто калейдоскоп фактів, а цілий масив додаткової інформації, логічно оформлений авторським коментуванням. Велика увага приділяється написанню тексту, який би не втомлював слухача надмірною кількістю інформації, яку він просто не здатен запам’ятати. І все-таки авторові вдається робити матеріали змістовно багатими, інформаційно насиченими, різноманітними за тематикою.

Наприклад, у вересні 2002 року було подано матеріал про виступ проти тиранії, який відбувся 1965 року у кінотеатрі “Україна” в Києві. Автор розповіла про перший покос нашої інтелігенції, не тільки назвала імена арештованих, а подала короткі відомості про їхню подальшу долю. Згадала, що після двох термінів ув’язнення Опанас Заливаха удостоївся звання лауреата Шевченківської премії. Назвала основні праці поета й мовознавця Святослава Караванського, який відбув 31 рік таборів. Пролунали відомості про роман Михайла Осадчого “Більмо”, який був бестселером у Франції, і те, що 1991 року у Великобританії нашого науковця було названо людиною року. Було оголошено, що книга В’ячеслава Чорновола “Лихо з розуму”, видана у Парижі 1967 року, містить портрети 20 “злочинців”.

Далі коротко окреслено події прем’єри кінофільму Сергія Параджанова “Тіні забутих предків” і виступ Василя Стуса й В’ячеслава Чорновола.

Після блоку дат українського календаря подаються відомості про історичних осіб, про життя українців діаспори, причому освітлюються не тільки “круглі” дати. Не обмежується передача датою народження або смерті й короткими відомостями. Розповідається про дитинство, процес становлення особистості. Маловідомі сторінки біографій подаються правдиво з моральним пафосом, що підносить слухача на висоту благородства, стає джерелом пізнання історії свого народу. Використовується ефект присутності, бо автор багато подорожувала містами України, збираючи матеріал, мала цікаві зустрічі.

Так логічним продовженням теми 4 вересня було запрошення слухачів на програму “Особи й особистості” про долі побратимів Юрія Литвина та Василя Стуса, які загинули цього дня у концтаборі № 36 Кучино. Пролунали дві окремі, розведені в часі, 15-хвилинні передачі. Вони містили цікаві подробиці життя,

були майстерно виконані поезії. Нарешті слухачі були запрошені на виставку раритетної літератури з даної теми.

Гріє душу запоріжцям те, що вони чують знайдений автором місцевий матеріал. Системний, комплексний підхід до аналізу та тлумачення фактів, подій налаштовує слухача знімати мірку з величі, а не з принижень.

Наприклад, уривок з передачі “Запорожець – переможець Будьонного”.

“...Є в Запоріжжі вулиця Будьонного, а ось тут, на розі вулиці Верхньої та 40 років Радянської України, у вересні 1941-го був штаб Будьонного. Нам так торочили про непереможність шаблевушого полководця. Певно, серед ночі я могла б випалити, що старший унтер-офіцер 18-го Північного драгунського полку Кавказької кавалерійської дивізії Семен Будьонний у 1916 році був нагороджений чотирма Георгіївськими хрестами і чотирма Георгіївськими медалями. Це мало назву повний Георгіївський бант і було винятковим явищем, адже мати його міг герой, який здійснив 8 подвигів.

А зовсім недавно я дізналася про нашого земляка генерала Марка Безручка – чесного суперника і переможця армії Будьонного. Чи не прийшов час повернути ім'я, яке огорнув морок забуття, вирішила я і звернулася до директора Токмацького музею. На жаль, він не знав про Марка Безручка нічогосінько. Тож почнемо збирати крихти відомостей...

Наш земляк народився і зріс у селі Великий Токмак. Майбутній генерал-хорунжий армії УНР Марко Данилович Безручко фахову освіту здобував у Чугуївському військовому училищі та в академії Генерального штабу.

30-літнім Марко Безручко пішов на німецький фронт першої світової, був начальником штабу дивізії. Коли повіяли вітри північних тортур 1918 року, підполковник Безручко повернувся на Батьківщину і був призначений начальником оперативного відділу Генерального штабу армії УНР. Його називали українською оазою серед російськомовного офіцерства. Згодом Марко Данилович став вірним помічником Василя Тютюнника. Бойовий офіцер Безручко любив повторювати слова: “Сильна армія – це право на існування нації», тому й попросився на передову. Так наддніпрянець потрапив на посаду начальника штабу корпусу Січових стрільців, якими командував полковник Євген Коновалець. Доволі холодно та стримано зустріли галичани Безручка, але скоро крига скресла: січовики оцінили якості новачка і заговорили: “Скромний, поважний вояк із крові й кості, добрий психолог, знаменитий тактик, ввічливий, турботливий». Словом, наш земляк швидко “острільчився”, бо виявився не підфарбованим, а справжнім козаком, навіть одержав поважне прізвисько “старий”. ТанDEM Коновалець-Безручко зробив корпус найміцнішим в армії, на їхній бік перейшли великі більшовицькі з'єднання, серед яких 14 Миргородський радянський полк, Тульська радянська бригада 8-ї стрілецької дивізії. Полковник Безручко, ніколи сам не розлучаючись із рушницею, виводив січовиків і на поляків, і на денікінців, брав участь у обороні Києва.

У червні-серпні 1920 року Марко Данилович – командир 6-ї Січової стрілецької дивізії – вів успішні бої з будьонівцями. 21 серпня січовики виграли знаменитий бій під Замостям: 1-а кінна змушена була відступити. Так Безручко не пропустив більшовиків на Варшаву, врятував Польщу від поразки. До речі, нерідко люди, які цікавляться історією України, називають Пилсудського переможцем Будьонного, але навіть польські підручники віддають шану запорожцю.

За часів еміграції генерал-хорунжий Марко Безручко був військовим міністром УНР, членом Вищої Військової Ради УНР, головою Українського військово-історичного товариства у Варшаві. Написав генерал книгу спогадів “Українські січові стрільці на службі Батьківщині”, допомагав видавати часопис “За державність”. Марко Безручко – член-засновник ОУН, у лавах цієї організації він боровся з фашизмом і загинув у лютому 1944 року. Шановні пані та панове, з Вами була Ганя Черкаська. Хай Вам щастить. До зустрічі наступного дня.”

Під час ведення передач звучить добре дібрана музика підложки, продумане кільцеве обрамлення. Черкаська використовує потужну фонотеку обласного радіо, пропагуючи не тільки українську класичну музику, а й твори вітчизняних поп- та роквиконавців.

За роки роботи над програмою автор дослідила понад 5 тисяч біографій. Обов'язково відстежується зв'язок історичної особи з нашим краєм (якщо є), подаються історії козацьких родин: Симиренки, Лисенки, Забіли, Ханенки... Понад 300 родоводів збирала автор. Запорожці мають можливість оглянути образ рідного краю крізь генетичну призму. Форма подачі матеріалів різна: нариси, есе, радіокомпозиції, краєзнавчі етюди. Вбираючи всю скарбницю здобутків історичного минулого, передачі виробляють сучасний рівень національно-суспільної свідомості.

Особливістю програми Ганни Черкаської є те, що усі передачі ведуться в прямому ефірі й передбачають можливість телефонних дзвінків слухачів із запитаннями або просто побажаннями. Слухач може уточнити певний момент, дізнатися про літературу з теми. Спілкування з аудиторією у прямому ефірі вимагає високої самодисципліни журналіста і надзвичайно серйозної попередньої підготовки. Треба не лише знати тему, а й передбачити будь-які несподіванки, важкі запитання від слухачів. Крім того, спілкування ведеться тільки українською мовою, в разі мовної помилки слухача ведуча в прямому ефірі тактовно пояснює, як правильно сказати і чому саме так треба говорити. Доволі часто телефонують вчителі, студенти, які не приховують, що записують на касети сторінки “Історичного календаря” й використовують їх у подальшій своїй роботі.

Часто радіо повідомляє, що автор надрукувала матеріал теми разом із генеалогічним деревом у місцевому часописі. Так зацікавлені слухачі можуть звернутися до більш детальних публікацій.

Оригінальним доповненням роботи Ганни Черкаської є те, що її власна бібліотека – одна з кращих у місті українознавчих книгозбірень. Працюючи у цій бібліотеці, багато слухачів познайомились між собою.

Отже, комплексно використано всі можливості для двосторонньої роботи (автор-слухач) у вихованні національної свідомості слухачів радіо “Запоріжжя-FM”.

Сьогодні посилилася роль інформаційної та розважальної функцій, на другий план, на жаль, відійшли освітні, виховні, історико-культурологічні передачі. Відбувся “зсув” радіомовлення в бік розмовності, сталася втрата культури роботи з документально-художніми текстами, які вимагають високої професійної підготовки й певного художнього досвіду.

Втрачаючи класичні форми опосередкованого впливу за допомогою літературних текстів і повноцінного використання акустичних виражальних засобів, радіо пішло легким шляхом інтерактивних ефірів.

Аналізуючи тематичну наповненість історико-культурологічних програм Запорізького регіону, відзначаємо, що велика кількість передач комерційного радіо й телебачення пропагують чужі ідеали, чужу культуру, згубно впливають на виховання молодого громадянина України. Що стосовно державних аудіовізуальних ЗМІ, то працівники Запорізької обласної телерадіокомпанії, радіостанції “Запоріжжя-FM” планують свою роботу, спрямовуючи її на виховання національної свідомості молоді.

Журналісти своєю творчістю сприяють наповненню телевізійних і радіопередач, які ґрунтуються на духовно-національних засадах, які плекають українську мову і культуру, сприяють розбудові та зміцненню Української держави, дбають про формування національно свідомої молоді навіть за умов сучасного великого промислового російськомовного регіону.

Література:

1. Герман О. Почём фунт чепухи // Общая газета. – 1997. – № 36. – № 3.
2. Сверстюк Є. Блудні сини України. – К., 1993. – 256 с.
3. Москаленко А.З., Губерський Л.В., Іванов В.Ф., Вергун В.А. Масова комунікація. – К., 1997. – С. 68-69.